

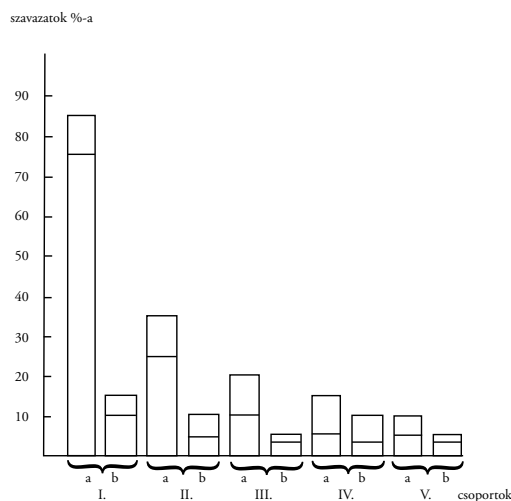
Az 1968 óta folyó vizsgálataink célja a vizuális kulturális állapot felderítése hic et nunc. Felvételezési terepünk: a múzeumok, a kiállítóhelyiségek, a művelődési klubok és a lakóépületek, lakások; helyileg: Budapest, Miskolc, Szombathely, Székesfehérvár, Keszthely, Borsod megye és Zala megye. A kérdőívinkre válaszoló személyek száma: mintegy 6000 fő.

Minden első, tapogatózva induló művészetszociológiai vizsgálatban alapkérdésként hangzik el: a műveket létrehozók közül kit fogad el és kit utasít el a néző, szélesebben: mely társadalmi rétegek, csoportok ízlésének kik felelnek meg leginkább, és kiktől fordulnak el. Vizsgálataink során többféle kísérleti helyzetben, illetve természetes környezetben harmincnál is többféle kérdőívet használtunk, és módszertanilag is több formával próbálkoztunk. Ennek megfelelően a művészek, illetve művek elfogadására-elutasítására is többféle módon kérdeztünk rá (pl. ki a kedvenc festője, szobrásza; a kiállított művészek-művek közül ki-melyik tetszik leginkább; kiket tart a legjobb, legjelentősebb stb. képzőművészeknek; mit gondol, kik a leghíresebb festők, szobrászok; kiket szeret leginkább a közönség; kiknek a művei, melyek azok a művek, amelyek a legnagyobb élményt jelentették? stb.). A kérdéseinkre kapott válaszok alapján az alábbi művész–mű csoportok különíthetők el:

I. A	B
I. Munkácsy	1. Székely
1/a Ecce Homo	2. Madarász
1/b Tépéscsinálók, Siralomház	3. Barabás
1/c Rőzsehordó, Ásító inas	
II. A	B
I. Michelangelo	1. Tiziano, Rubens
1/a Sixtus-kápolna	2. Dürer, Van Dyck
1/b Dávid, Mózes	3. Botticelli
2. Rembrandt	4. Bosch
3. Leonardo	
3/a Mona Lisa	
4. Raffaello	
III. A	B
I. Csontváry	1. Giotto
1/a Magányos cédrus	2. Rubljov, ikonok
2. Van Gogh	3. Rouault
4. Rousseau, népi naiv festők	
IV. A	B
I. Szinyei	1. Toulouse-Lautrec
1/a Majális	2. Renoir

2. Ferenczy	3. Egry
3. Gauguin	4. Szőnyi, Bernáth
4. Manet, Monet	
V. A	B
1. Vasarely	1. Dalí
2. Picasso	2. Cézanne, Derkovits
3. Moore	3. Barcsay, Bálint
4. Klee, Chagall	4. Vajda, Korniss

A szavazatok a következő arányokban oszlottak meg a csoportok között:

I. ábra

A csoportokba tartozó művészek működésének, a művek létrejöttének időpontja:

I. csoport kb.: 1830–1900 (Barabás fellépése – Munkácsy halála)

II. csoport kb.: 1460–1669 (Botticelli fellépése – Rembrandt halála)

III. csoport kb.: 1280–1336 (Giotto fellépése – halála)

IV. csoport: 10–12. század (ikonok)
1880–1958 (Van Gogh fellépése – Rouault halála)

V. csoport: 1874–napjainkig (I. impresszionista kiállítás – a ma élő Bernáthig)

1874–napjainkig (Cézanne szereplése az I. impresszionista kiállításon – a ma élő Vasarelyig, Kornissig)

Időben a legzártabb egység az I. és V. csoport, az I. csoportban említett munkák valójában 40–50 év

termékei, hasonlóan az V. csoporthoz. Az időben leginkább széthúzott a III. csoport, az ikonokkal együtt szinte ezer évet ölel át, így jóformán időtől független.

A csoportok felosztása stílusirányzatok és műfajok szerint:

- I. csoport:* kritikai realizmus, romantika – történelmi képek, zsánerkép, portré, fontos a jól elkülöníthető műfaj;
- II. csoport:* reneszánsz, barokk – egyházi festmények egyéni és csoportportré;
- III. csoport:* expresszív-szimbolikus, posztimpreszionizmus, naiv stílus, gótikus festészet – allegorikus jelenetek, tájképek, pszichoportrék, ikonok, a műfaji szempont másodlagos;
- IV. csoport:* plain-air, impresszionizmus, posztimpreszionizmus – főként tájképek, kevésbé az életképek és csendélet;
- V. csoport:* geometrikus tendenciák, op-art, konstruktivizmus: nonfiguratív, szürrealizmus – a műfaj elveszti jelentőségét.

A műfaji megkülönböztetésnek az I. csoporton belül van a legfontosabb szerepe, az V. csoportban már egyáltalán nincs. Minden csoportban van egy jellemző kedvelt műfaj: az I-ben a *történelmi kép* (a 19. században a konzervatív akadémizmus divatos műfaja, erős nacionalizmus is jellemzi, kizorul a korszerű törekvésekből), a II-ben a *vallásos-mitológikus ábrázolás* (valójában történelmi kép ez is, de a történelmi fejlődés hordozója), a III. csoportban az *allegorikus-szimbolikus jelenetek* (még mindig a történelmi kép, de már pszichikus töltésű), a IV. csoportban a *tájkép* (empirikus tájzsemlélet, a természet társadalmisított képe), és végül az V. csoport *műfaj nélküli*.

Mit jelentenek a művésznevek, a művek?

I. csoport jellemzői

A közönség szerint: naturalista, romantikus, valóságű, a mindennapi életet ábrázoló, a valóságot tükröző, élethű, a néphez szóló, a népet szerető, magyar, a magyar nép életét bemutató, hazaszerető, közérthető, könnyen-azonnal-első ránézésre érthető, van mondanivalója, van cselekménye, története, lehet róla beszélni, igaz, megragadható, szép.

A művészettörténészek szerint: „Madarász és Székely népünk létének néhány alapvető problémáját tárták a világ elé, szemléletmódjuk tehát nemcsak magyar, de európai is volt. A következő fokot – amelyet Munkácsy Mihály képvisel – a magyar kritikai

realizmus kibontása jellemzi. [...] A festői realizmus és az impresszionizmus nézőpontjából szemlélve, Munkácsy – aszfaltos festésmódja és problematikája miatt – régies. [...] Nem stílári újítások lesznek azok, amelyeket javára ír a művészettörténet, hanem az emberi magatartás szenvedélyessége, kritikai ereje, művészetének társadalmi tendenciája.” (Zádor Anna: *Magyar művészet 1800–1945*. Képzőművészeti Alap, Bp., 1964. 219.) Barabás „Arcsképein tetszetős, megnyerő külsőt alakított ki [...] Mint korának érzékeny festőkrónikása, nem mentes az érzelmes témáktól sem.” (*Művészeti lexikon*. Akadémiai, Bp., 1965. I. köt., 157.)

Az esztéták szerint: a kritikai realizmus „a művészetet egyre inkább konkrétta és történetivé teszi, a leírt és ábrázolt eseményeket pontosan kapcsolja a történelmi folyamatokhoz, és a mese általánosságát történelmi értelemben rögzíti.” (*Esztétikai kislexikon*. Kossuth, Bp., 1972. 389.)

II. csoport jellemzői

A közönség szerint: klasszikus, realista, reneszánsz, régi, ugyanazok a jegyek, mint az I. csoportnál, tipikus, a mesterséget tudják, tudtak rajzolni, pontos, végiggondolt, szakmailag igényes, klasszikus szépségideál, szép, szép színek, harmonikus formák, perspektíva, ábrázol, kifejez.

A művészettörténészek szerint: „Világot és szemléletet is formáló, szélesítő hatalom a festés ekkor, amely képszerűvé alakított addig csak szavakban ismertet, s vágyat oltott a kor emberébe: látni, amit képzelt vagy csak tudni vélt.” (Mojzer Miklós: *A quattrocento festészete*. Gondolat, Bp., 1960. 50.) „Mesteri formai és kompozicionális fogásokra ad lehetőséget...” Rembrandt „fények és árnyak játékkal emeli ki a főalakot, vagy a cselekvés legjelentősebb pontját. Komponálásának és festésmódjának ezt a sejtelmességét értik félre.” (Harasztné Takács Marianna: *Németalföld művészete a XVI–XVII. században*. Gondolat – Képzőművészeti Alap, Bp., 1961. 60.)

Az esztéták szerint: „Új kultúra bontakozott ki [...] A perspektíva elméletének, a plasztikus fény- és színkezelés módszereinek kidolgozása forradalmasítja a festészet formanyelvét. [...] Esztétikájuk kiindulópontja az antikvitásból átvett és saját koruk képére formált mimézis-elmélet.” (*Esztétikai kislexikon*. Kossuth, Bp., 1972. 560.)

III. csoport jellemzői

A közönség szerint: szimbolikus, expresszionista, egyszerű, naiv, biblikus, kifejező, érzelmekre ható,

egyedülálló, eredeti, különös, nem mindennapi, megragadó, megdöbbentő, groteszk, furcsa, mély tűző színek, szokatlan kompozíció, színek fontossága, újszerű szépség, új forma, humánus, etikus, morális, drámai feszültség és ugyanazok a jegyek, mint az I. csoportnál.

A művészettörténészek szerint: Csontváry „festészetét a varázsos színvilág, a mágikus realista hangvétel, a szuverén szimbólumteremtő erő jellemzi”. (*Művészeti lexikon*. Akadémiai, Bp., 1965. 479.) „Természethívsgre törekvő környezetábrázolás, amely a fennkölt lelki megindulásban gyötrődő szereplőket színpadi díszletként körülhatárolja, azokkal együtt él, érzéseiket formáival tükrözi-fokozza, a szemlélő szemét a kép tartalmi gyújtópontjára vezeti vissza.” (Giotto) (Csemegi József: *A gótika művészete*. Gondolat – Képzőművészeti Alap, Bp., 1961. 34.)

Az esztéták szerint: a naiv realizmusban „a hangsúly sokkal inkább a formaproblémákon van, a Giotto [...] által kiváltott fordulat az első lépést jelentette a mítosz meghaladása felé. [...] Azokat a műveket szokás expresszívnek nevezni, amelyekben egyfelől a hangsúly az alkotó szubjektív megnyilatkozásaira esik, másfelől, amelyeknek formája különlegesen szuggesztív módon készíti a befogadót arra, hogy az alkotó attitűdjével érzelmileg azonosuljon.” (*Esztétikai kislexikon*. Kossuth, Bp. 1972. 479. és 195.)

IV. csoport jellemzői

A közönség szerint: modern, impresszionista, posztimpresszionista, szép, hangulatos, kellemes, kifejező, érzelmeket vált ki, tájkép, szép táj, természet, gyermekkori élmény, élénk színek, elmosódó színek, színélmény, fény, fény-árnyék, néha még felbukkannak ugyanazok a jegyek, mint az I. csoportnál.

A művészettörténészek szerint: az impresszionizmus „a XIX. század második felének olyféle napfényes ragyogását jelentette, mint a Pheidias-kori művészet”. (Genthon István: *A posztimpresszionizmus*. Gondolat – Képzőművészeti Alap, Bp., 1960. 22.) „...a kompozíció, a vonal, elveszti jelentőségét, a művész csak optikai benyomását, impresszióját, a tiszta látványt akarja visszaadni, lemondva minden olyan elemről, amely tülemelkedik a pusztá benyomáson, ami már valami meghatározott szándékot, preconcepciót tételez fel.” (*Művészeti lexikon*. Akadémiai, Bp., 1966. 439.)

Az esztéták szerint: „Az aláfestéstől, színkánonoktól, meghatározott formaelrendezési szabályoktól, irodalmias tematikától megszabadított festői

kompozíció a vizuális szenzációk közvetlen és friss rögzítője lesz, a pillanatnyiség illúzióját adja.” (*Esztétikai kislexikon*. Kossuth, Bp., 1972. 298.)

V. csoport jellemzői

A közönség szerint: avantgárd, modern, korszerű, absztrakt, 20. századi, mai, nem konvencionális, zenei, költői, színek, kompozíció, vonalkompozíció, dekoratív, álmvilág, szerkesztettség, vízió, jelkép, groteszk, színvilág, színek, formák, foltok, festésmód.

A művészettörténészek szerint: „...öntéppő ellentmondásokkal teli kor – ilyen a képzőművészete is. A naturalizmustól kezdve, a jámbor posztimpresszionizmuson át a tökéletes absztrakcióig minden megtalálható benne.” (Németh Lajos: *Képzőművészet 1919-től napjainkig*. Gondolat – Képzőművészeti Alap, Bp., 1960. 3.)

Az esztéták szerint: „Az egyik lehetőség, változat a geometrikus absztrakció, amely legtöbbször szigorú szerkesztési eszközökkel, világosan tagolt, tiszta színfoltokkal vagy tömegekkel alkotja kompozícióit.” A szürrealizmus: „fényképszerűen naturalisztikus részletekből felépített víziók jellemzik, vagy reális tárgyakra egyáltalán nem, vagy csak igen távolról emlékeztető ősi, mitikus jelképekből komponál.” (*Esztétikai kislexikon*. Bp., Kossuth, 1972. 14. és 647.)

Az alábbiakban a közönség pozitív választásainak indokait soroljuk fel. Tartalmilag azonos jellegű volt a negatív választások indokolása is.

A választások indoklása

I. csoport esetében: kizárólag nem művészi indokok, a tartalom elsődlegessége, a forma teljes háttérbe szorítása, a képzőművészettel szembeni irodalmi elvárások.

Hangsúly: a történet, cselekmény ábrázolásán.

Tükrözésfunkció.

A válaszok megfogalmazásmódja konvencionális: sztereotípiák, esztétikai sablonok.

II. csoport esetében: főként nem művészi indokok, a tartalom elsődlegessége, a formai szempontok megjelenése, a képzőművészettel szemben irodalmi és képzőművészeti elvárások.

Hangsúly: a történet és cselekmény szép ábrázolásán.

Tükrözésfunkció és esztétikai funkció.

A megfogalmazásmód konvencionális; sztereotípiák, esztétikai sablonok, de: esztétikai minőségek, művészettörténeti fogalmak gazdagítják.

III. csoport esetében: a nem művészi és a művészi indokok egyensúlya, a tartalmi és a formai szempontok egyensúlyban, elsősorban képzőművészeti és másodlagosan irodalmi elvárások.

Hangsúly: a történet és cselekmény ábrázolásmódja mellett a kifejezésen, a kifejezésmód és az érzelmi kifejezés egysége.

Tükrözésfunkció, esztétikai funkció és pszichikus funkció.

A megfogalmazásmód: esztétikai sablonok, de esztétikai minőségek, művészettörténeti fogalmak gazdagítják, egyéni beszédfordulatok.

IV. csoport esetében: a nem művészi indokok csökkenése, a művészi indokok túlsúlya, a formai szempontok túlsúlya, a tartalmi szempontok csökkenése, főként képzőművészeti elvárások.

Hangsúly a kifejezésen. A kifejezésmód és az érzelmi kifejezés egysége, esztétikai élmény.

Esztétikai funkció és pszichikus funkció.

A megfogalmazásmód: esztétikai minőségek, művészettörténeti fogalmak, egyéni beszédfordulatok, emocionális telítettség, szubjektivizmus, gyermekkori és élettörténetben előforduló individuális élmények előadása.

V. csoport esetében: csak művészi indokok, a forma elsődlegessége, a tartalmi szempontok háttérbe szorítása, a képzőművészettel szemben vizuális, plasztikus elvárások.

Hangsúly: a vizuális-nyelvi elemeken, a vizuális jelrendszeren.

Jelfunkció.

A megfogalmazásmód: intellektuális, szaknyelvi, a művészi formára vonatkozó közhelyek, objektív – a műre vonatkozó, és szubjektív – az egyénre vonatkozó – közlések egyensúlya.

Kik választják az egyes csoportokat?

A legtöbben, mint láttuk, az I. csoportba soroltakat, a legkevésbé az V. csoportba tartozó művészeket. A csoportok nem mesterségesen felállított csoportok, hanem a választások mennyiségéből következnek így.

Az I. csoportot főként a képzőművészetben járatanak, a nem múzeumlátogatók vagy ritkán múzeumba járók, az alacsony vizuális-kulturális szinten élők választják.

Inkább a nők, mint a férfiak; inkább a 40 éven felüliek, mint a 40 éven aluliak, a nyugdíjas korosztályból szinte mindenki, a 19–25 év közöttiek és a 18 éven aluliak közül lényegesen kevesebben.

Inkább az alacsony iskolai végzettségűek, a munkások és alkalmazottak választják, mint a tanulók és értelmiségiek, az egyetemi végzettségűek közül lényegesen kevesebben.

Inkább a 18 éven aluli szakmunkástanulók választják, a 18 éven aluli gimnazisták és a 19–25 év közötti egyetemi hallgatók közül szinte alig. De többen választják a nyugdíjas értelmiségiek közül, mint a 25 év alatti szakmunkások vagy szakmunkástanulók közül.

Csak ebbe a csoportba tartozó művész (Munkácsy), illetve művészeket választanak a 26 éven felüli munkások, a 40 éven felüli alkalmazottak, a nyolc általános végzettséggel nem rendelkezők és a nyolc általános végzettségűek.

Az I. csoportot alkotó művészek mellett a II. csoportba tartozókat is választják az alkalmazottak, a 40 éven felüli középiskolai végzettségűek. A III. csoportba tartozókat is választják az I. mellett a középiskolai végzettségűek és a 40 éven felüli értelmiségiek. Az I. csoport mellé a IV. csoporthoz tartozókat választják a nyolc általános és középiskolai végzettségű alkalmazottak, a nyugdíjas korosztályú értelmiségiek. Az I. csoportba tartozók mellé az V. csoportba tartozókat választják a 25 éven aluli szakmunkások, és néhányan a 18 éven aluli szakmunkástanulók közül.

A II. csoportba tartozókat főként a képzőművészet iránt érdeklődni kezdők vagy az érdeklődés kezdeti szintjén megálltak, a ritkán múzeumba járók, alacsony és közepes vizuális-kulturális szinten élők választják.

Inkább a férfiak, mint a nők; inkább a 40 éven felüliek, mint a 40 éven aluliak, de nem annyira a nyugdíjas korosztályból, mint inkább a nyugdíj előttiekből, a 26–40 év közöttiek közül is többen, mint a 25 éven aluliak közül.

Inkább a nyolc általános végzettségűek és középiskolások választják, a nyolc általános végzettséggel nem rendelkezők közül szinte senki, az egyetemi végzettségűek közül is kevesen.

Inkább a tanulók és alkalmazottak, a munkások közül alig, az értelmiségiek közül kevesen.

A II. csoportot jelentőket választók közül legtöbben az I. csoportbelieket választják meg, majd a IV. csoportbelieket.

A III. csoportot jelentő művészeket a képzőművészetet kedvelők, aktív érdeklődők, gyakori múzeumlátogatók, magas vizuális-kulturális szinten élők választják.

Nők és férfiak egyenlő arányban, 26 és 40 közöttiek főként, de 40 és a nyugdíjkorhatár, illetve 19–25

év közöttiek is; a nyugdíjasok és 18 éven aluliak közül alig-alig. Középiskolai végzettségűek és egyetemi végzettségűek választják, főként az értelmiségiek és tanulók, a munkások közül szinte senki.

Vannak értelmiségiek, akik csak ebbe a csoportba tartozókat választanak. Értelmiségiek inkább a IV. csoport tagjait választják még, az alkalmazottak inkább a II. csoportba tartozókat. Az idősebbek inkább a II. csoporthoz tartozókat, a fiatalabbak inkább a IV. csoporthoz tartozókat. Az egyetemi hallgatók még az V. csoportba tartozókat is választják.

A IV. csoportba tartozókat a képzőművészetet kedvelők, a passzív érdeklődők, gyakori múzeumlátogatók, közepes és magas vizuális-kulturális szinten élők választják.

Inkább a nők, mint a férfiak, a csoport korosztályi megoszlása vegyes, de valamivel többen a nyugdíjasok és 18 éven aluliak közül, mint a többi korosztályból. Középiskolai és egyetemi végzettségűek választják, főként alkalmazottak, de értelmiségiek és tanulók is.

Vannak alkalmazottak, akik csak ebbe a csoportba tartozó művészeket választanak. Értelmiségiek inkább a III. csoport tagjait választják meg, az alkalmazottak a II. csoportba tartozókat. Az idősebbek inkább a II. csoportba tartozókat, fiatalabbak a III. és V. csoportba tartozókat.

Az V. csoportba tartozó művészeket a képzőművészetben járatlanok és a képzőművészet iránt aktívan érdeklődők, értők, a múzeumba alig és a gyakran látogatók, az alacsony és a magas vizuális-kulturális szinten élők választják.

Inkább a férfiak, mint a nők (különösen a nonfiguratív képeket a férfiak), inkább a 25 éven aluliak, mint a 26 éven felüliek, a nyugdíjas korosztályból szinte senki. Inkább a magas iskolai végzettségűek választják, főként az egyetemi hallgatók és az érettségizett szakmunkástanulók. A tanult munkások közül is van, aki választja, alkalmazottak alig, főként az értelmiségiek választják.

Leginkább a III. csoportbeli művészeket választják még az V. csoportra szavazók, illetve a szakmunkástanulók az I. csoportbelieket.

A választásokban meghatározó az iskolai végzettség: a középiskolai végzettség a vízválasztó! Lényegesen differenciáltabb, korunkhoz közelállóbb, összetettebb a középiskolai végzettségűek (akár szakmunkások, akár értelmiségiek) képzőművészeti választása, mint az alacsonyabb iskolai végzettségűeké (akár munkások, akár alkalmazottak). A nők választása a hagyományoshoz, megszokotthoz ragaszkodóbb (I., IV. csoport), mint a férfiaké (II.,

V. csoport) (az I. megszokottabb, mint a II., a IV. megszokottabb, mint az V.). Ugyanakkor a nők választása érzelmelemmel telítettebb, romantikusabb, mint a férfiaké (az I. a II. csoporttal szemben, a IV. az V. csoporttal szemben).

Munkácsy annyit jelent a képzőművészetben, mint amennyit Jókai az irodalomban. Vagy talán többet is, hisz olvasásszociológiai vizsgálatok bizonyítják, hogy Jókai mellé más írók is felsorakoztak, ugyanez nem mondható el ilyen egyértelműen a képzőművészetre.

Mit jelent az öt művészcsoport? Mit jelent Munkácsy–Csontváry–Vasarely választása?

Az öt művészcsoport ötféle ízlésréteget jelent. Az I. csoportot választók: a hagyományos, a megszokott, a legkönnyebben megközelíthető, a hasonlóság illúzióját keltő műveket választják; a legkisebb ellenállást kell legyőzniük, mint egy fotószerű, dokumentatív realitást fogadják a képeken látható jelenetet, jelenséget a fantázia mozgósítása nélkül.

A II. csoportot választók közel állnak az elsőhöz, de az esztétikai igényesség az akadémikus realizmus helyett a klasszikusok felé tereli a figyelmet, ez időbeli eltávolodás ugyan, de a reneszánszhoz visszatérés mégis a mához közelebb állást jelent, például esztétikai szinten is. A III. csoportot választók az európai vizuális kultúra „idők feletti” értékeit kötik össze, azaz mintegy ezer év műalkotásait tartják aktuálisnak. Ahogy az I. csoportot jelentő művészek történetileg meghatározott csoportot alkotnak (a közönség szavazata úgy „hozta” össze ezeket a művészeket, ahogy történetileg is összetartoznak, és művészi, festői szándékaikban is közösek), a III. csoport tagjai is összetartoznak: a közönség általi kiválasztódásuk nem lehet véletlen, Giotto, Rubljov, Csontváry, Van Gogh és Rouault művei olyan festői és humánus tartalmak hordozói, amelyek akkor is csoportalkotó jellemzők volnának, ha a csoportokat nem a közönségvizsgálatok alapján, hanem az alkotóművészek oldaláról állítottuk volna össze. A IV. csoportot jelentők a hagyományossal, a megszokottal szakító csoportja. Egy új művészetszemlélet képviselői, és a műveiket elfogadó új ízlésnormák elfogadói. Az V. csoportot jelentők lényegében a kortárs művészek, a mában alkotók, a ma formanyelvét teremtők. Elfogadók a korral lépést tartók, ízlésük a legmodernebb.

Egyértelmű ízléstípus leginkább az I. és az V., sokan kizárólag e csoportba tartozó művészekre szavaznak.

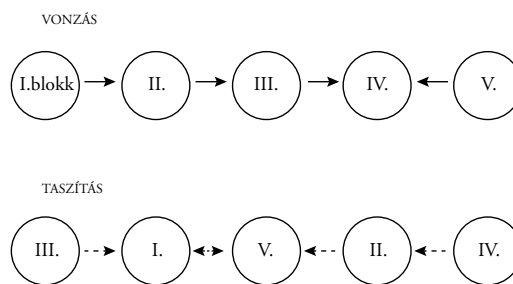
Az egyes csoportok vonzásköre:

- az I. csoport: a II., IV., III., V.
- a II. csoport: a HL, L, IV., V.
- a III. csoport: a IV., IL, V., I.
- a IV. csoport: a III., L, V., IL
- az V. csoport: a IV., ILL, IL, I.

Azaz: a Munkácsyt és a 19. századi kritikai realistákat választók leginkább a reneszánsz, barokk festőkre szavaznak még, legkevésbé a kortárs képzőművészetre. A reneszánsz, barokk kedvelőkhöz leginkább a Giotto–Csontváry–Rouault festőcsoport áll közel, és legtávolabb a kortárs képzőművészet. A Giotto–Csontváry–Rouault-kedvelők leginkább az impresszionistákat, posztimpresszionistákat kedvelik, legkevésbé a kritikai realistákat. Az impresszionistákra, posztimpresszionistákra szavazók leginkább a Giotto–Csontváry–Rouault csoportot kedvelik, legkevésbé a reneszánsz, barokk alkotókat. A kortárs képzőművészetet kedvelőkhöz az impresszionizmus, posztimpresszionizmus áll közel, távolabb pedig a kritikai realizmus. Kölcsönös megfelelés a III. és a IV. csoport között van. Az I., II, III. csoportot választók másodikként a sorrendben következő csoport tagjait választják. Az V. csoport tagjai túlnyomórészt a korban legközelebb álló csoportot választják. Két csoportot vonz leginkább a III., kettőt a IV. csoport, két csoportot vonz legkevésbé az V. és az I. csoport.

A legjellegzetesebb kapcsolatokat a következő ábra szemlélteti.

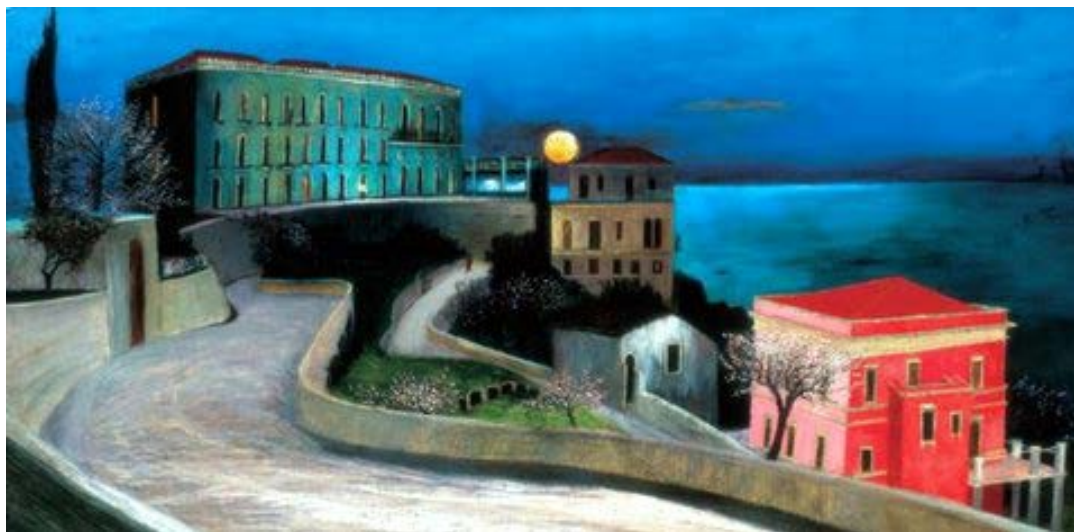
2. ábra

Állapítsuk meg: a pozitív szavazatarányok adta csoportok megfelelnek a művészettörténeti csoportoknak is. A nézőknek ezer év európai képzőművészetével van kapcsolatuk, aki amelyik művészt választja, annak meg is érti közölnivalóját.

Csakhogy: a közönség döntő többsége a 19. századi magyar kritikai realistákat érti és fogadja el, a probléma: hogy csak őket vagy főként őket érti. Igényes vizuális ízlésük a Giottót–Csontváryt–Van Goghot–Rouault-t választóknak van. A kortárs képzőművészetet igen kevesen fogadják el, modern ízléssel csak egy szűk, tanult, fiatal réteg rendelkezik. Mindkét ábrát Gábor Anna készítette. Így lesz Munkácsy a hagyományosabb, a beszűkültebb ízlésűek, Csontváry a vizuálisan érzékenyek, nyitott ízlésűek, és Vasarely a vizuálisan újra fogékonyak, a modern ízlésűek jelképes megtestesítője.

Első megjelenés: *Kultúra és Közösség*, 1974. 1–4., 17–29.

Csontváry Kosztka Tivadar: Holdtölte Taorminában, 1901, o.v. 97x149, Janus Pannonius Múzeum, Pécs